

מ"ה הוראה 41" ל"תתחרי"ן

מתורת לחימה מצרייה

על התורה

התפיסה הכוללת בדבר המלחמה בישראל, יעדיה ומטרותיה, כפי שהתגבשה בדרג הקברניטים במצרים, שונתה כמה פעמים לפני מלחמת יום הכיפורים. בעקבות התבוסה במלחמת ששת הימים והנסיגה מסיני שלטה במצרים "ראייה נאצרית" של מלחמה כלל-ערבית, שיעדיה "להחזיר בכוח את שנלקח בכוח". בעקבות מלחמת ההתשה צמחה "תפיסה סאדאית", שעיקרה השימוש במלחמה כמנוף להנעת התהליך המדיני. המבצע הצבאי – שנועד רק להניע את גלגלי הדיפלומטיה כנגד התגבשות הדטאנט, ולשרת אינטרס מצרי, מבלי להתחשב יותר מדי במטרות כלל-ערביות – יכול היה להיות מוגבל ביעדיו. השינוי התפיסתי שינה את מטרות המלחמה, וצמצמן. אלו הועברו למפקדי הצבא, שהתבקשו לתרגמן לתכניות מבצעיות לקראת המלחמה הבאה. העליונות הצבאית של ישראל בשליטה באוויר ובהפעלה ניידת של כוחות משוריינים והבעיות, שהציבו המכשולים הקרקעיים (תעלת סואץ, סוללות העפר בצדה, המעוזים והתעוזים ב"קו בר-לב"), חייבו את המתכנן הצבאי המצרי לתת תשובות מבצעיות הולמות, שיביאו לפתיחת מלחמה ולהשגת יעדים, שיאפשרו לקברניטים להניע את המערכת המדינית להשגת מטרותיהם. אנואר סאדאת,

והחוקרים, שיעסקו בסוגיות האופרטיוויות, בדרך ניהול הלחימה, בהשוואתה לעקרונות ולפרקי התורה, בניתוח העובדות ובהסקת מסקנות באשר לעבר ואולי מכאן גם באשר לעתיד. במאמר אטפל בכמה סוגיות, הנוגעות להכנות המצריות והישראליות למלחמת רמאדן – היא מלחמת יום הכיפורים – ולדרך ניהול הקרב. זאת, בעיקר, מהזווית, שאני חוקר: דרך הכנת הצבא המצרי למלחמה ודרך הפעלת גיסותיו.

ביום השנה העשרים לפרוץ מלחמת יום הכיפורים הוצפנו בשפע של מאמרי עיתונות, של תיאורי קרבות ושל פרשנות, שרובם עסקו בסוגיות, הקשורות לניהול המלחמה ברמה האסטרטגית. בכל השפע הזה לא מצאנו כלל ניסיונות להתמודד עם סוגיית ניהול הקרב ברמה האופרטיווית, שבה מתבטאות תורת-הקרב והמחשבה הצבאית של המפקדים בשדה הקרב. הליקוי הבסיסי הזה אינו תולדה של יכולת המחברים כיום, אלא משקף את שנעשה בשנים שלפני מלחמת יום הכיפורים ובמהלכה, ולצדדי, גם בחלק ניכר מהשנים שאחריה. קל לנו לעקוב אחרי הדרג המדיני ואחרי הדרג הצבאי העליון; בקלות יחסית ניתן לשחזר תיאורי קרב של הלוחמים; אך אין לנו הכלים, וחסרים לנו המומחים

* הנחיה 41 של רמטכ"ל צבא מצרים – "דיוויזיית ח"ר בצליחת מכשול מים".
תחרי 41 – שם הקוד ל"תרגיל" צליחת התעלה בשישה באוקטובר 1973.
** מדריך במכללה לפיקוד ולמטה.

למלחמה

אלי"ת (מיל"י) דני אשר**

לגבולות 1967 כתוצאה ממשאומתן ומלחץ מדיני. התנאים הצבאיים חייבו (בעת גיבוש הקונספציה) שינוי מהותי לטובת מצרים במאזן האווירי, שחייבו את מצרים לרכוש כמה טייסות של מטוסי-קרב מתקדמים וטיילים קרקע-קרקע מתקדמים (מסוג סקאד). ואכן, התנאים הללו עיכבו את פרוץ המלחמה בשנים הראשונות אחרי מלחמת ששת הימים. אך מלחמת יום הכיפורים פרצה, למרות שלא התגשמו, כשש שנים וחצי אחרי יוני 1967.

עד 1973 תורגמה הקונספציה בדרג הנפרט, בגורמי המודיעין ובקרב מפקדי צה"ל, לרתיעה מצרית מלפתוח במלחמה בשל חששם מהעליונות האווירית של ישראל וממחץ השריון הישראלי.

כשזעירא קיבל עליו את ראשות אמ"ן, באחד באוקטובר 1972, לאחר שנתיים וחצי של היעדרות מהארץ, הוא קיבל כבר עם כניסתו לתפקידו את עיקרי המידע "הפשוט והבהיר" של הקונספציה, שנבחן אמנם על רקע פעילות מצרית, בעיקר, בתחום הניסיונות לרכוש אמצעי-לחימה בברית המועצות. אמינות המידע הזה גברה מאוד לאור אי-פרוץ המלחמה ב"שנת ההכרעה" (אוגוסט 1970-1971), בדצמבר 1972 ובאפריל-מאי 1973 (כוננות כחול-לבן). למרבה הצער, הקונספציה לא נבחנה מחדש באותן שנים מתוך הנחה, כי שונו מטרות המלחמה של מצרים, ושונו המשימות לצבא מצרים. מעולם לא נבדקה ההנחה, כי לצבא

ההתכוננות למלחמה. השינויים בתורה הסובייטית, שהתאימה לזירת הקרבות ממזרח לתעלת סואץ, צמצום ממדיה (בעיקר, בתחום מרחקי המשימות), שינויה, פיתוחה והתאמתה ליכולת המבצעית של החיל ושל היחידה המצרית, נתנו בידי המצרים תשובה הולמת למטלות הצבאיות. "התורה המצרית החדשה", לפי אחמד איסמעיל עלי, שר המלחמה, כבר לא היתה אותה "תורה סובייטית ישנה", אלא "סינתיזה מצרית" – התאמה חכמה של התורה הסובייטית לצורכי המצרים וליכולתם אל מול המגן הישראלי בזירת תעלת סואץ.

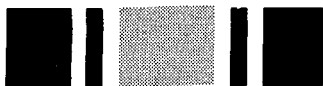
על הקונספציה

לדעת הקברניטים בישראל, הסיבה המרכזית לכישלון אגף המודיעין, אך גם שלהם עצמם, להבחין, כי אכן עומדת לפרוץ מלחמה, היתה "הקונספציה".² ראשיתה במידע רבי-ערך, שהשיגה אחת מסוכנויות האיסוף של מדינת ישראל, ובו ידיעות מהימנות, שנתנו תמונה מדויקת על הכוונות המדיניות והצבאיות של כמה ממדינות ערב. לפי אלוף (מיל"י) אלי זעירא, הקונספציה היתה מידע מוסמך ואותנטי, שאמר בדיוק מה מטרות מצרים ומה תנאיה המוקדמים ההכרחיים לייזום מלחמה על ידה. המידע הזה, שהגיע "אי מתי אחרי מלחמת ששת הימים",³ עסק במדיניות מצרים, כי עליה לפתוח במלחמה אם לא תיסוג ישראל

קברניט, חתר לפריצת-דרך, אך היה ער לכך, שכדי להשיג את המטרה המדינית במלחמה, חסרה מצרים אפשרות צבאית לנצח בה. הוא גילה בשנים 1970-1971, כי השגת יעדים צבאיים כוללים, כמו כיבוש כל מרחב סיני, תיתקל בעליונות המכרעת של ישראל, ובעיקר באוויר, ולשם כך נזקק למטוסי תקיפה ארוכי-טווח ולטיילים קרקע-קרקע.¹ במהלך בירוריו גילה סאדאת, כי בין "האופציה המדינית", שנכשלה בינתיים, לבין "האופציה הצבאית" רחבת-ההיקף, קיימת גם דרך שלישית, והיא מלחמה מוגבלת-יעדים, שכל מטרתה לשבור את הקיפאון המדיני.

מרגע שהוגדרו המטרות עסקו מפקדי צבא מצרים בהכנת גיסותיהם למילוי יעדיהם. בצד פיתוח סדר-כוחות ייעודי, רכישת אמצעי-לחימה והטמעתם בקרב היחידות, הכשרת הקרקע לצליחת תעלת סואץ ואימון הגיסות, הם נדרשו לתכנן את דרך הפעלת הכוח.

בתכנון האסטרטגי – אך בחיפוש אחר פתרונות בדרג אופרטיבי וברג טקטי, קרי בשיטת הלחימה – עמדה לרשות המצרים תורת הלחימה הסובייטית, שאימץ צבאם כבר בשנות השישים המוקדמות. תורה זו נתנה רק מענה חלקי לבעיות הייחודיות, שעמדו בפני המתכנן הצבאי המצרי. לפיכך, הותאמה תורת הלחימה הסובייטית לצבא המצרי, נכתבה מחדש, נלמדה, והוטמעה בקרב מפקדיו ובגיסות המצריות בשלבי

מצרים ניתנו משימות מוגבלות, שהוא יכול לבצע גם בלי טייסות של מטוסים מתקדמים ובלי סוללות רבות של טילים מתקדמים קרקע-קרקע.⁵

השינויים הללו, שלוו גם באיזושהי מחדש של משרת שר המלחמה, אירעו במקביל לשורה של הנחיות מדיניות ואסטרטגיות, שקיבלו המתכננים הצבאיים המצריים מנשיאם. סאדאת, שכנראה לא היה משבוי הקונספציה, השתכנע, כי יש דרך אחרת, ואין צורך להחזיר בכוח את כל שנלקח בכוח. עיקר המשמעות האופרטיווית של "המלחמה המוגבלת" היה בשינוי מטרות המלחמה, או לפחות, בקיצוץ המשימות. שוב לא היה צורך לכבוש את כל חצי האי סיני. ניתן היה להסתפק בצעד מוגבל, שהיה אפשרי גם ללא תקיפת מטרות בעומק מדינת ישראל (שלמענן היה צורך במפציצים ארוכי טווח ובטילים משופרים נ"מ).

איסמעיל עלי שר המלחמה, והרמטכ"ל סעד אלדין שאזלי עסקו מאז בתכנון ובהכנת הצבא למבצעים, שישירתו מטרות מוגבלות, וניתן לבצעם באמצעי-הלחימה הקיימים. אך בישראל נתלו באילן הגבוה של "המידע האמין", וכנראה לא בחנוהו לאור השינויים בצד המצרי. ראוי להעיר כאן, כי מידע על כוונות מוקדקות של מנהיגים צרין, כנראה, להיבחן מחדש מדי פעם. גם אם חשיבה צבאית הנה אבולוציונית, ואינה הברקה רגעית, הרי שכוונות הקברניטים, ומכאן גם הנחיותיהם למתכננים הצבאיים, יכולות להשתנות במהלך השנים.

מעקב שוטף אחר הפעילות האסטרטגית, אחר שינויים תורתיים, אחר אימונים, אחר הנחיות ואחר פקודות, שנעשה בדיעבד (בהתבסס על הספרות של המאמרים ועל מסמכי שלל, שנאספו מסוף מלחמת ההתשה ועד לאוקטובר 1973) מביא את החוקר לתחושה בלתי-נמנעת של יצירה שלמה. לפנינו פסיפס של פעילויות, מעין "תרשים זרימה", המביאנו צעד אחר צעד לאוקטובר 1973. לימוד המהלכים ובחינתם השוטפת היו משחררים את המעריכים מהינעלותם בקונספציה.

על מטרות המלחמה, על תכנית המתקפה ועל דפ"א

התורה הצבאית גוזרת את התכנית המבצעית, שלפיה הנו משימת הכוחות, מתוך המטרה של הדרג הפוקד. אין טעם להטיל על גיסות משימה, שאינם יכולים לעמוד בה. באותה מידה משפיעה יכולת הגיסות על האופציות לפתרון הבעיות הצבאיות (ואולי אף הבעיות המדיניות), שהקברניט מתחבט בהן.

המודיעין הישראלי נתבע בשיגרה לעקוב אחרי מנהיגי מצרים, לנסות להבחין בבעיותיהם, ולהעריך את הצעותיהם לפתרון. אם יבחרו המנהיגים הללו באופציה צבאית, נתבע המודיעין להציג את הערכתו באשר לדרך הפעולה ולמטרות המלחמה, שהגדירו לצבאם. בצד איסוף ידיעות על התשתית (מבנה הצבא, ארגונו וציודו) והערכתו, על המודיעין לבחון את יכולת האויב, ולהעריך את דרך פעולת גיסותיו, את תורת הפעלתו, את דרכי פעולתו ואת תכניתו המבצעיות.

בבואנו להעריך כיום את מטרות המלחמה של מצרים, ניתקל באבן-נגף מסורתית – קציני המודיעין, שחוקרים גם בדיעבד את שאירע במלחמה מנקודת-מבט של האויב, שבויים בדרכי הפעולה, שהגדירו במהלך עבודתם טרם פרוץ המלחמה.

לפני המלחמה הגדיר צה"ל שלוש דרכי פעולה לצבא מצרים:⁷

- **מתקפה כוללת** לכיבוש כל חצי האי סיני, ואולי גם רצועת עזה – לאור המטרה המדינית הכוללת, דהיינו "מה שנלקח בכוח יוחזר בכוח". יעדיה, שנועדו לשרת את המטרה הלאומית הראשונה של מצרים – "חיסול הכיבוש הישראלי בשטחים מצריים" – עמדו לנגד עיני המתכנן המצרי בשנים 1968-1972.

- **התקפה מוגבלת**, שיעדיה הנם אזור ביר גפגפה (רפידיים), מעבר מיתלה ומעבר גידי, במטרה להניע את גלגלי המשאומתן המדיני.

- **צליחה מוגבלת** לתפיסת מאחזים בגדה המזרחית של התעלה – כיבוש מעוז, או כמה מעוזים, והצבת הדגל המצרי עליהם, כדי לזכות בכבוד.

ניתוח מקיף של היכולת המצרית הביא לחילוקי-דעות בין הנשיא סאדאת לבין אחמד צאדק, שר המלחמה. צאדק, שנשאר נאמן לתפיסה של מלחמה כוללת, סבר, כי אל לה למצרים לצאת למלחמה נגד ישראל בשל נחיתותה. בסופו של דבר פיטר סאדאת את צאדק, ומינה במקומו את איסמעיל עלי, שהיה נכון להוציא לפועל תכנית מבצעית מוגבלת. סאדאת מצמצם את מטרות היסוד לצורך "לשבור את הקיפאון המדיני, ששרר במזרח התיכון", ותרגמה בהנחיות לדרג הצבאי להפעיל את העוצמה הצבאית של מצרים בדרך מושכלת תוך קביעת יעדים מוגדרים. משימת הצבא המצרי הפכה אפוא למהלך התקפי מוגבל, שיכלול את צליחת התעלה, את כיבוש "קו בר-לב" וכיבוש מרחב בגדה המזרחית של התעלה, הנמצא בתחום הכיסוי של המערך המצרי להגנה אווירית. צמצום היעדים לווה בתכנון מפורט ובמאמץ מקיף ללמוד את הבעיות התורתיות, ולהתאימן לצורכי המצרים וליכולתם, ולהטמעתן בקרב היחידות לקראת הביצוע.

ההתקפה המוגבלת, שעל הפקתה הופקד הרמטכ"ל שאזלי, לא היתה תכנית לצליחה מוגבלת. לפי שאזלי, לא כללה התכנית המצרית המוגבלת את "הזינוק למעברים". לפחות מסוף 1972 ניתן היה להבחין בפעילות ענפה של הצבא המצרי, שכללה מחקרים צבאיים, כתיבה מחדש של תורת הקרב בדרגים השונים, תרגילים ואימונים, שהתמקדו רובם ככולם ביעדים, המוגבלים לטווח של עשרה-שנים-עשר ק"מ מהתעלה. הודגשו טכניקות קרביות של צליחת התעלה, בניית ראשי-גשר והיכולת לבלום התקפה משוריינת. כל שאר הפעילויות, כמו הנחתת קומנדו בעורף וכמו נחיתות מהים, נועדו לשרת את התכנית המוגבלת במשימות של בידוד שדה המערכה.

הצבא המצרי שמר לעצמו אופציה להמשיך את תנופת ההתקפה עלידי כוחות משוריינים ועלידי כוחות ממוכנים מתוך

ראשי-הגשר לעבר היעדים המערכתיים באזור רפידים ובאזור המעברים. הפעילויות, הקשורות במשימות הללו, נדחקו לשוליים, והפכו לבונוס אפשרי לאחר "העצירה הטקטית" (לפי מינוח ישראלי, "עצירה אופרטיבית"¹⁰) – אם יאפשרו התנאים את המשך הלחימה. תכנית זו לא נקלטה, למיטב הבנתי, במודיעין הישראלי, תורתה לא נלמדה, לא תורגמה לדרכי פעולה אפשריות (דפ"א), ולא הונחלה למתכנני קרב ההגנה הישראלי.

זעירא ציין בספרו, כי כבר בשישה-עשר באפריל 1972 העביר אמ"ן מסמך בן ארבעים עמודים, ובו כל תמונת המתקפה המצרית. הוא ציין, כי המסמך היה לפניו בימים הראשונים של המלחמה, וכי מבחינת התכנון האופרטיבי "האויב לא הפתיע את צה"ל, להיפך תכניות האויב בפירוט מלא היו ידועות לצה"ל שנה וחצי לפני המלחמה". מכאן מתבררת הבעיה במלוא חומרתי המודיעין דבק בתכנית מצרית (שהכרתי עוד בשרתי במודיעין פיקוד הדרום לפני יוני 1971), שלא היתה התכנית המצרית למלחמה כיוון שיונתה כמה פעמים. גם צבי זמיר, ראש "המוסד", משוכנע, כי ארגונו מסר לצה"ל את התכנית המדויקת למלחמה – זו, שהיתה בפני ראש אמ"ן במלחמה.¹¹ אלא שבאוקטובר 1973 היתה למפקדים המצריים תכנית אחרת, שלא דמתה כלל לתכנית, שהשיג המודיעין הישראלי.

לפי זעירא, כל דיוויזיה מצרית היתה אמורה לצלוח בגזרתה, לחדור לעומק שלושה-חמישה ק"מ, ולהתארגן להגנה. לאחר ההתבססות יחצו דיוויזיות השריון מזרחה לעבר מעבר מיתלה, לעבר מעבר גידי ולעבר כביש החוף. במלחמה נשאו דיוויזיות החי"ר בלבד בעיקר נטל המשימה. הן השתלטו על הגדה המזרחית של התעלה, ונתבעו ליצור, בתגבור טנקים, ראשי-גשר בעומק עשרה-שנים-עשר ק"מ ממזרח לתעלה.¹² דיוויזיות השריון 4, 21, שכה ציפינו להגעתן (זה הנושא, שהעסיק את מוצב הפיקוד העליון ואת פיקוד הדרום בימים הראשונים לחימה, ועיכב את ההחלטה לצלוח את התעלה מערבה¹³) המתינו ממערב לתעלה כעתודה מטכ"לית,

וחלקן (דיוויזיה 4 פחות חטיבה 3) לא חצו את התעלה עד היום.

התפיסה האסטרטגית המצרית בדבר מלחמה מוגבלת להשגת יעד מדיני היתה ידועה לישראל, ואף הוערכה בה כדפ"א מצרית זמן רב לפני מלחמת יום הכיפורים.¹⁴ היא הוצגה בהערכת-מצב באמ"ן לתקופת 1973-1978, כדרך פעולה סבירה למצרים. זו היתה, למיטב ידיעתי, הדפ"א של הצליחה המוגבלת, שמטרתה תפיסת מאחזים בגדה המזרחית. זו לא היתה בשום פנים התכנית המצרית, שלבשה את צורתה רק מתחילת 1973, ועוצבה סופית רק באביב-קיץ 1973. אבן-יסוד בתכנית המצרית להרחבת ראשי-הגשר, לייצובם ולהגנתם מפני התקפות-נגד של השריון הישראלי היה תכנון מערך נ"ט, ארגונו ותרגולו.¹⁵ המערך הזה נשען, בעיקר, על הטיל סאגר, טיל חדש יחסית, שהכרנו רק מסוף מלחמת ההתשה. על הסוגיה כתב לניר, כי למרות שנתפס כהפתעה במלחמת יום הכיפורים, כאחד הגורמים העיקריים, ששיבשו את מהלכי צה"ל בקרבות היבשה, לא היה הטיל סאגר בגדר הפתעה כלל. אמ"ן הכיר את הטיל, ואף הפיץ לקט טכני מיוחד, שניתח את התופעה החדשה (לפי זעירא, הופצו לפני מלחמת יום הכיפורים תשעה-עשר פרסומים על הטיל).¹⁶ כל הפרסומים לא הביאו את המתכנן האופרטיבי הישראלי לכלל הבנת האיום, הנשקף מהטיל. קצין המודיעין – שלא השכיל לחקור את תרומת הטיל נ"ט לתורת הלחימה של המצרים (ושל הסורים), ליכולת שהוא הקנה להם בהפעלה פשוטה ומרוכזת של חוליות צייד טנקים בחזית ראשי-הגשר – לא יכול היה לבנות דפ"א נכונה לאויב. המידע על הטילים נ"ט וההערכות על השפעתם על טקטיקת הלחימה של הכלי הבודד נלמדו, אך לא הוערכה ההשפעה המצטברת של הפעלה מרוכזת של מטחי טילים אישיים נ"ט על תורת ההפעלה של השריון הישראלי, שגרסה התקדמות מהירה של שריון – גם ללא סיוע ארטילרי רב וללא כוח חרמ"ש.¹⁷ מחקר אמיתי של תורת הלחימה של האויב, כפי שהתגבשה לאור מטרות המלחמה, האילוצים והבעיות, יכולת

היישום ויכולת הביצוע של הצבא המצרי היה מביא ללא ספק להבנת התכנית המצרית בטרם קרב ולחיפוש פתרונות, ולא רק בנוסח שובך יונים כזה, או אחר.

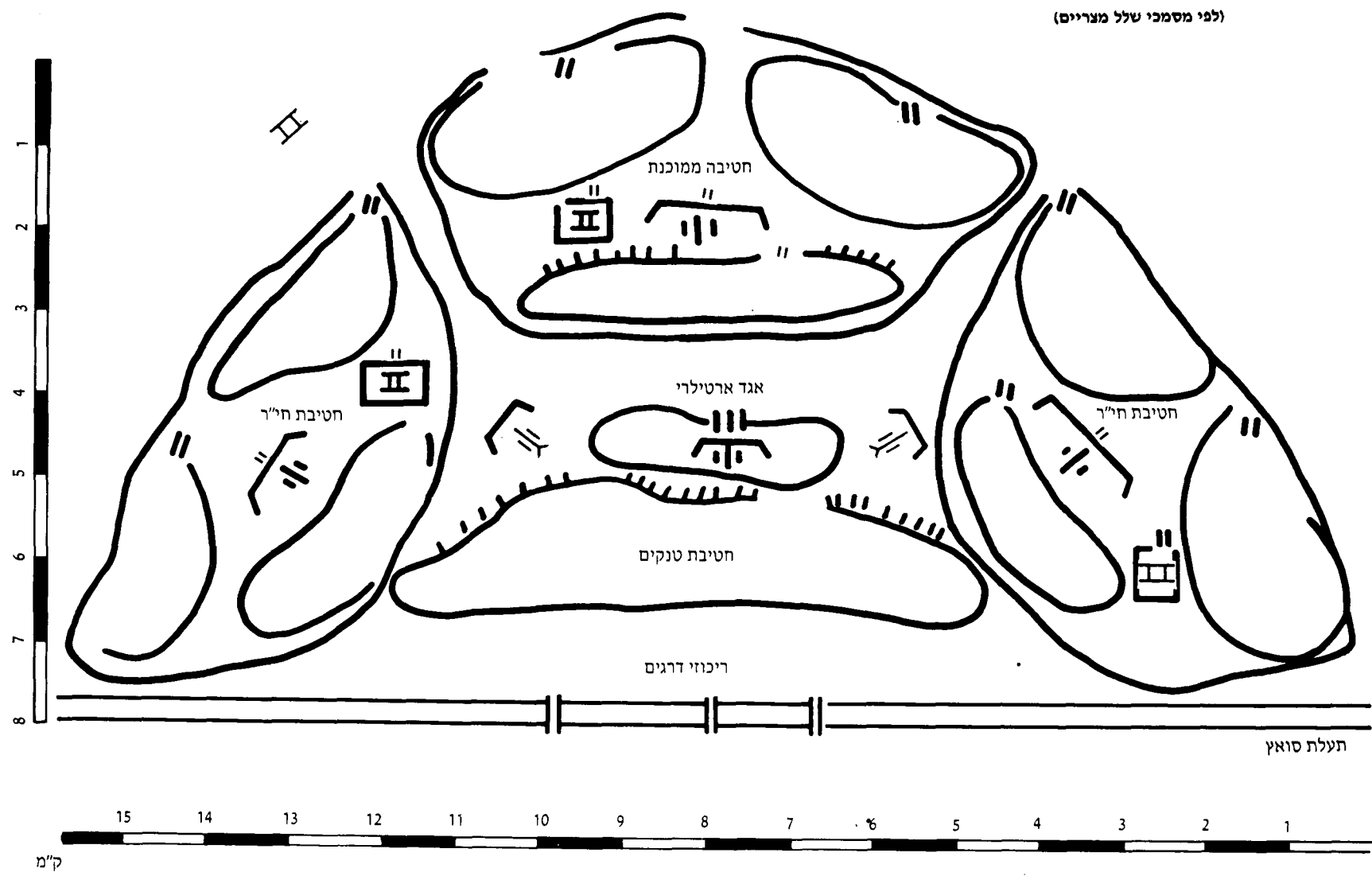
סוגיית הקרבות, שהיו בארבעה-עשר באוקטובר – יציאת הכוחות המשוריינים המצריים להתקפה אל מחוץ לראשי-הגשר – מהווה, לדעתי, דוגמה נוספת לסוגיה, שלא נלמדה נכונה אחרי המלחמה, ולא כל שכן לפני. למתכנן המצרי היה ברור, כי כדי לשרת את מטרות המלחמה, די לו לבנות ראשי-גשר עמידים בטווח של שנים-עשר ק"מ מהתעלה ותחת מטרייה של טילים נ"מ. לצורך הזה ניתן להסתפק בכוחות של חמש דיוויזיות החי"ר המצריות, שכל אחת מהן תוגברה לפני המלחמה – ולצרכיה – בחטיבת טנקים (חטיבות עצמאיות 15, 25 ושלוש חטיבות טנקים מתוך הדיוויזיות הממוכנות 3, 6 ומתוך דיוויזיית השריון 21). את דיוויזיות הטנקים, שכה ציפינו לחצייתן, השאיר המתכנן המצרי ממערב לתעלה, ככוח עתודה, לפחות עד לסיום שלב "העצירה האופרטיבית". צה"ל, שחיכה (בהתבסס על התכנית, שהיתה לפני ראש אמ"ן) למעבר הדיוויזיות השריון ולהתקדמותן מזרחה, עיכב את תגובותיו.

דדו העדיף לחכות לשלב הבא לאחר שהדיוויזיות והשריון המצרי יתבססו, ייכנסו למרחב סיני, יתרחקו מבסיסי הארטילריה ומבסיסי הטילים, וצה"ל ישמיד אותן יותר בקלות במרחב. זאת הסיבה, שצליחת התעלה התעכבה. אריק דרש לצלוח בתשעה באוקטובר, וקיבל אישור צליחה רק בחמישה-עשר בחודש. שישה ימים צה"ל חיכה.¹⁸

לפי מרב המקורות המצריים, היתה העצירה בעצם היעד הסופי של המלחמה. שאזלי כתב:

אני והכופים לי לא חלמנו מעולם, כי השלב השני ייצא לפועל.¹⁹ לאור המטרה המוגבלת לא היה למצרים כל צורך להגיע לגזרת המעברים (אפילו לא לפתחותיהם המערביות). הפעלת הכוחות המשוריינים מזרחה מתחום ראשי-הגשר נעשתה, אמנם, לפי תכנית בסיסית להפעלת

(לפי מסמכי שלל מצריים)

**פריסת הכוחות של דיוויזית חי"ר מוגברת מצרית בראש-הגשר (מזרחית לתעלת סואץ)
 (לפי הנחיה 41 של הרמטכ"ל המצרי, מארס 1973) השלמת הפריסה ב-ש+24**

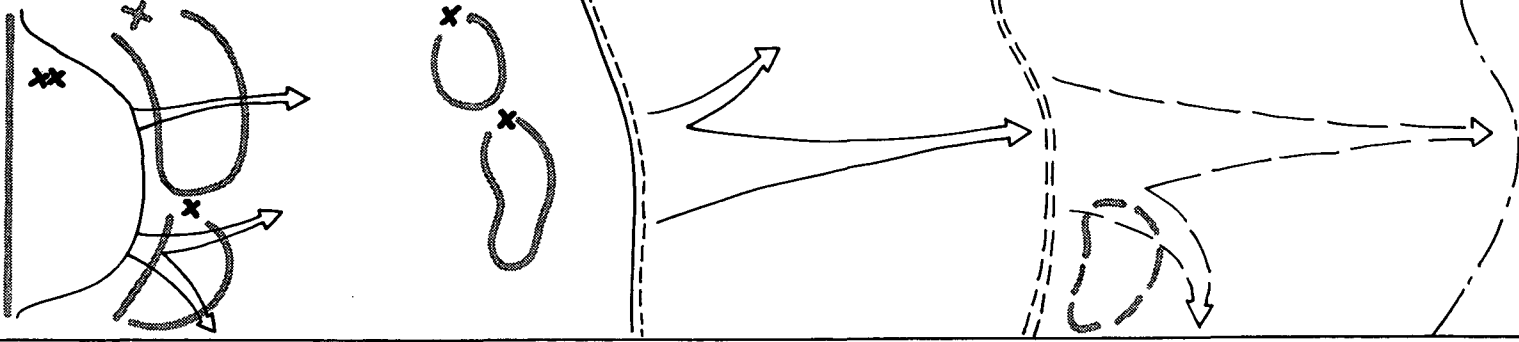
עד ק"מ 30

עד 20 ק"מ

ק"מ 18-10

ק"מ 4-3

פריצת מערך סדור של האויב מתוך ראשהגשר

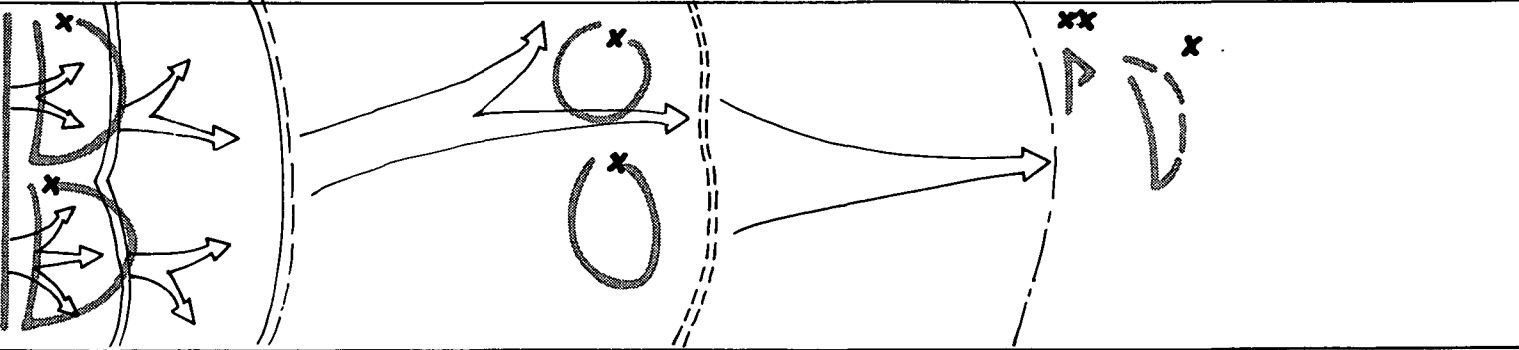
עד 3 ק"מ

ק"מ 6-5

ק"מ 15-10

עד 25 ק"מ

התקפה על מערך בגדת התעלה תוך צליחה

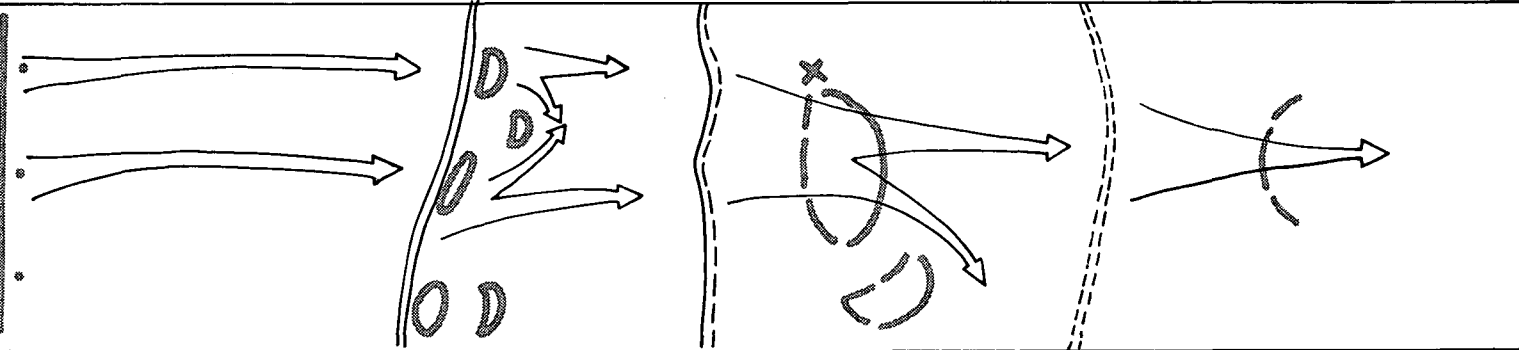
ק"מ 12-9

ק"מ 18-15

עד 25 ק"מ

ק"מ 35-30

מתקפה תוך צליחה כאשר קו המגע הקדמי של האויב מרוחק מהתעלה

המשימה היומית של הדיוויזיה

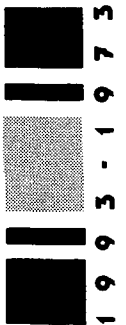
המשימה הבאה של הדיוויזיה

המשימה העיקרית של החטיבה

המשימה העיקרית של הדיוויזיה

עומק המשימות של דיוויזיות הדרג הראשון בהתקפה במצבים שונים
(לפי הנחיות תורתיות/מבצעיות מצריות, 1971)

(לפי מסמכי שלל מצריים)

ההכנות המצריות למלחמה

התאמת מטרות המלחמה ליכולת הריאלית של צבא מצרים.

סוף 1972-תחילת 1973 – הוחל בהכנת תכנית, שנועדה לשמש אופציה צבאית נבחרת בצבא מצרים, במקרה של אי התקדמות בתהליך המדיני.

ארבעה עשר בינואר 1973 – כתיבת פקודת המבצע גרניט 2 משופר – תכנית התקפית בעלת יעדים מוגבלים.

חורף 1973 – חיפוש פתרונות ומתן הנחיות תורתיות משלימות למבצע באדר – התכנית המבצעית המוגבלת. לדוגמה: חוברת מחקרים צבאית 79 (14.3.73) – "ההפעלה הקרבית של קבוצת צידי טנקים ושיטת האימונים; הנחיה 41 של הרמטכ"ל (30.3.73) – "דיוויזיית ח"ר בצליחת מכשול מים".**

אביב 1973 – דיונים בדבר מועד אפשרי להתקפה.

אפריל 1973 – הנחיית איסמעיל וסאדאת לשאזלי להרחיב את התכנית המצומצמת עד למעברים.

חמישה ביוני 1973 – סאדאת אישר את תכנית המתקפה של אחמד איסמעיל בשדה התעופה קוטמיה.

עשרים ושלושה בספטמבר 1973 – ההחלטה פתיחת המלחמה בשישה באוקטובר.

שניים באוקטובר 1973 – פקודה אסטרטגית למבצע באדר. סאדאת הנחה את המפקד הכללי של הצבא בדבר המטרה ועיקרי התכנית.

יוני 1971 – ניסוי ראשון של זרנוקים לפריצת הסוללה בתעלה.

חמישה עשר ביולי 1971 – פיתוח תחריד 41 – תכנית מבצעית התקפית לכיבוש קדמת סיני עד לביר גפגפה ולמעברים. במקביל הוכנה (לפי שאזלי) תכנית נוספת,

אלמאדן אלע'ליה – תכנית התקפית מוגבלת לחדירה בת שבעה-תשעה ק"מ. נובמבר 1971 – סאדאת הודיע, כי הוא נוטל את הפיקוד העליון.

1972 – סדרה של הנחיות רמטכ"ל בנושא טכניקות קרביות. רובן קשורות לצליחה ולתפעול ציוד עזר במהלך ההתקפה. לדוגמה: הנחיה 15 (15.6.72) – "גדוד אמפיבי, הפועל כחוד החנית מעבר למכשול מים".

אחד באוקטובר 1972 – אלוף אלי זעירא החליף את אלוף אהרן יריב כראש אמ"ן ואימץ את עיקרי הקונספציה, שבדיק באותה עת פשטה צורה אצל סאדאת ואצל איסמעיל עלי, שר המלחמה המצרי.

עשרים ושישה באוקטובר 1972 – כנס המועצה העליונה של הכוחות המזוינים. פוטר שר המלחמה גנרל מוחמד צאדק לאחר שגרס, כי "אל לה למצרים לפתוח במלחמה" בשל נחיתות בנשק וביחסי כוחות. גנרל אחמד איסמעיל עלי שר המלחמה. נמסרו לו הנחיות פוליטיות ואסטרטגיות. איסמעיל נכון להוציא לפועל תכנית מבצעית, שתתבסס על אמצעי הלחימה, הקיימים בצבא מצרים, עם

נובמבר 1967 – הצעת עבד אלנאצר לפני "המועצה העליונה של הכוחות המזוינים, כי הצבא המצרי יבנה מחדש מן היסוד ויתאמן במרוכז חמש שנים, כדי לאפשר כיבוש מחדש של סיני.

1968 – הכנת תחריד 1 – תרגיל התקפי ראשון במתווה של צליחת התעלה. הקמת ראש-גשר בגדה המזרחית; בלימת התקפות נגד וניצול ההצלחה עלידי הרמטכ"ל עבד אלמנעים ריאד.

1969-1971 – תרגילי תחריד – תרגילי מפקדות ביעוץ סובייטי לכיבוש סיני.

1970 – הכנת תכנית גרניט 1 – כיבוש סיני עד למעבר גידי ולמעבר מיתלה. במקביל, הכנת עמליה 200 – תכנית להגנת מרחב התעלה.

שמונה באוגוסט 1970 – הפסקת-אש במלחמת ההתשה.

חמישה עשר באוקטובר 1970 – אנואר סאדאת נשיא מצרים. הכריז של שנת ההכרעה (הטעיה פוליטית, לפי צאדק).

1971 – יצא לאור באנגלית פרסום תורתי מקיף של אקדמיית עבד אלנאצר (המכללה המצרית לפר"ם) בדבר הדיוויזיה והחטיבה בקרב ההתקפה – פרסום תורתי, המבוסס על תורת הלחימה הסובייטית.

שלושה במאי 1971 – מחמוד פאוזי, שר המלחמה, התפטר. מינוי מוחמד צאדק לשר המלחמה.

שישה עשר במאי 1971 – סעד אלדין שאזלי רמטכ"ל.

מאי 1971 – פותחה תכנית גרניט 2, שכללה את כיבוש כל סיני ורצועת עזה.

* לפי מסמכי שלל, לפי ספרים של מוחמד חסנין היכל, של סעד אלדין שאזלי ושל שמואל בר ולפי מאמרים ומסמכים נוספים.

** חצב 766/4, 24 באפריל 1974.

הארמיות לעבר "משימתן הבאה", אך היא נעשתה בשיעורין, ובשום מקרה לא לאור משימה החלטית של הגעה למעברים.¹⁸ זעירא שוכנע, כי אמ"ן איתר את מהלכי המצרים במלחמה.

עיתוי חציית תעלת סואץ על-ידי שתי הדיוויזיות המשורינות המצריות מספר 4 ומספר 21 ותאריך התקפתן בכיוון מעברי הגידי והתעלה נמסרו מראש לפיקוד הדרום.¹⁹

רא"ל (מיל) דן שומרון, שפיקד על חטיבת השריון עקבות הברזל במלחמה, סיפר בכנס לציון עשרים שנה ליום הכיפורים איך בלם בראש חטיבתו את דיוויזיה 4 בגזרת ואדי מבעוק בארבעה-עשר באוקטובר. אולם, העובדות הן אחרות: דיוויזיה 4 לא חצתה, כדיוויזיה, את התעלה מאוקטובר 1973 ועד היום. בגזרה של דן שומרון לחמה חטיבה 3 מדיוויזיה 4 וכוחות מדיוויזיה ממוכנת 6, שפעלו תחת פיקוד דיוויזיית הח"ר 19 פעלו בדרום הגזרה, ונבלמו על-ידי גדוד הצנחנים של דורון רובין בצומת הצירים "נווה" ו"יורה".²⁰

גם בשאר הגזרות לא תקפו דיוויזיות משורינות, אלא אלו היו התקפות של חטיבות טנקים עצמאיות ליעדים מוגבלים בגזרות שונות (רק מול אוגדת שרון פעלו שתי חטיבות טנקים של דיוויזיה 21 בהתקפה, שלפי עדות קמ"ן האוגדה, לא היתה בשום מקרה התקפה דיוויזיונית, ולא כל שכן זו לא היתה מאמץ ארמיוני²¹).

סיכום

תקצר היריעה מלהיכנס לעומקן של סוגיות נוספות, שטרם נלמדו, ועשויות להשפיע על הבנה טובה יותר של אירועי המלחמה, ואולי למנוע את הישנותם בעתיד.

מחקר מעמיק, ולו רק בדיעבד, של הפעלת כוחות האויב במלחמה, צריך להיות משולב בבדיקה מקיפה של השלבים בהכנת גיסות האויב למלחמה, בפיתוח תורת לחימתו ובאימון גיסותיו. מחקר כזה עשוי להאיר ולהבהיר כשלים בתרומתו של המודיעין למפקדים במפקדות ובשדה הקרב.

הערות

1. על הקונספציה של אנואר סאדאת, ראו אלי זעירא, **מלחמת יום כיפור – מיתוס מול מציאות**, ע' 86.
2. זעירא, **שם**, עמ' 85-95; "אלי זעירא מדבר", **ידיעות אחרונות**, ערב ראש השנה תשנ"ד.
3. **ידיעות אחרונות**, שם, ע' 9.
4. בשנים 1970-1971 הייתי ראש מדור מצרים במודיעין פיקוד הדרום, ובשנים 1971-1974 הייתי קמ"ן חטיבת ירושלים. במלחמת יום הכיפורים ירו המצרים טילים קרקע-קרקע **פרוג וסקאד** לעבר מטרות ישראליות.
5. ראו תא"ל ד"ר יצחק בן-ישראל, "מי ייתן ויכולתי לגלות את האמת באותה קלות, שבה אני מפריך את השקר", **דבר**, 24.9.93, עמ' 19, 23.
6. אבי שי, "מצרים לקראת מלחמת יום הכיפורים – מטרות המלחמה ותכנית המתקפה", **מערכות** 250, יולי 1976, עמ' 15-38.
7. מ', "העצירה האופרטיבית של הצבא המצרי במלחמת יום הכיפורים", **מערכות** 327, נובמבר-דצמבר 1992, עמ' 12-19. בפקודות המצריות מדובר על "עצירה טקטית". תורת הלחימה הסובייטית אינה מכירה מושג של עצירה, וגורסת הפעלה רציפה של כוחות הדרג השני.
8. דברים ב"יד טבנקין", אוקטובר 1993.
9. זעירא, **שם**, עמ' 68-69.
10. שמעון גולן, "12.10.73 – עמדות הרמטכ"ל והדרג המדיני: צליחת התעלה, הצורך בהפסקת-אש והדרך להשיגה", **מערכות** 327, נובמבר-דצמבר 1992, עמ' 2-11.
11. צבי לניר, **ההפתעה הבסיסית, מודיעין במשבר**, הקיבוץ המאוחד, 1983, ע' 62.
12. על חשיבות המערך ועל דרך הפעלתו אפשר לעמוד מחוברת שלל מצרית – מחקרים צבאיים 78, "ההפעלה הקרבית של קבוצות צייד טנקים ושיטת האימונים", 14 במרס 1973.
13. לניר, **שם**, ע' 69.
14. לטווח הזה ניתן, בין השאר, גם לצפות מ"רמפות התצפית", שהוקמו בגדה המערבית של תעלת סואץ.
15. יהושע שגיא, "חשיבתי ומצאתי: המלחמה תפרוץ בין שתיים לשתים וחצי בצהריים", **חולון ובתיים**, עמ' 53-57.
16. שאזלי, **שם**, ע' 27.
17. קצינים מהחטיבה המשורינת 25, שפעלו באותו יום בגזרת מעבר גידי, ונפלו מאוחר יותר בשבי, דיווחו על יעדים מוגבלים באזור תעוז "מצווה". גם

בתיאור מצרי על מעללי חטיבה 3, החטיבה המצרית, שהעמיקה לחדור מזרחה מכל אחיותיה, תיאר עלי אלצגרי (אלנאצר 1974), כי הכוחות ביצעו את משימתם, שלא היתה כלל כיבוש המעברים. ראו אברהם איילון, "יום ה-14 באוקטובר 1973 מדוע נמחק מן ההיסטוריה" בספר זיכרונותיו של סאדאת? **מערכות** 266, נובמבר 1978, עמ' 9-19.

19. זעירא, ע' 166.

20. על הקרב הזה ראו דורון, "קרב ה-14 באוקטובר בגזרת ואדי מבעוק", **מערכות** 266, נובמבר 1978, עמ' 20-27.

21. שגיא, **שם**.

